

INSTITUTE OF ANTHROPOLOGY

In 250 cuốn, tại Công ty Cổ phần Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt, theo Giấy phép xuất bản số 306/GP-BTTTT, ngày 28-8-2023. Phát hành qua mạng lưới bưu điện Việt Nam trên toàn quốc: Mã ấn phẩm: C212; Hotline 1800.585855. Hoặc tòa soạn Tạp chí Dân tộc học (Số ĐT: 02462730420). In xong và nộp lưu chiểu tháng 2-2025.

Giá: 40.000đ

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC - SỐ 1 (247) - 2025 - ANTHROPOLOGY REVIEW

ISSN 0866 - 7632

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC

1 (247)
2025

VIỆN DÂN TỘC HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

DÂN TỘC HỌC

Tap chí chuyên ngành Dân tộc học
Năm thứ 51
Số 1 (247) - 2025

Ra hai tháng một kỳ

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ
Tầng 10, nhà A, số 1 Liễu Giai, Ba Đình Hà Nội
Điện thoại: 84-024-62730420
E-mail: tapchidantochoc@gmail.com
Website: viendantochoc.vass.gov.vn

VIỆN DÂN TỘC HỌC - VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

TỔNG BIÊN TẬP		MỤC LỤC	
PGS. TS. NGUYỄN THỊ THANH BÌNH		Trang	
* * *		Nguyễn Văn Sửu	* Phát triển bền vững địa phương ở Việt Nam: Cách tiếp cận, thực tiễn và gợi ý chính sách 3
HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP		Seb Rumsby	* Sự tiếp nối mang tính lịch sử và những thay đổi trong chính trị tộc người của phong trào thiên niên kỷ ở người Hmông - Miêu 17
PGS.TS. Nguyễn Thị Thanh Bình (Chủ tịch)		Bôn Si Môn Ca Na An	* Biến đổi quan hệ họ hàng và cộng đồng của người Bru-Vân Kiều ở xã Ea Hiu, huyện Krông Pắc, tỉnh Đắk Lắk 36
TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký)		Tạ Thị Anh	* Biến đổi quan hệ tộc người xuyên biên giới tại tỉnh Hà Giang dưới tác động của hàng rào biên giới Việt Nam - Trung Quốc 46
GS.TS. Nguyễn Văn Chính		Đàng Năng Hòa	* Vấn đề bảo tồn nhạc cụ truyền thống của người Chăm trong giai đoạn hiện nay 59
TS. Nguyễn Thẩm Thu Hà		Nguyễn Thị Tám	* Giá trị thẩm mỹ, biểu tượng trong môi trường tự nhiên và văn hóa - xã hội của dân tộc Chứt ở tỉnh Quảng Bình 68
TS. Trần Minh Hằng		Dương Thị Kim Hoa	* Giá trị nghi lễ vòng đời của Phật tử ở tỉnh Long An trong bối cảnh văn hóa Nam Bộ 82
TS. Bùi Thị Bích Lan		Hoàng Văn Dương	* Khai thác giá trị văn hóa chợ phiên Si Ma Cai phục vụ phát triển du lịch địa phương 95
TS. Trần Thị Mai Lan		Lý Xuân Thành	
TS. Phạm Quang Linh		Đặng Thị Oanh	
PGS.TS. Nguyễn Văn Minh		Phan Thị Ngân	* Du lịch nông nghiệp: Hướng tới sự phát triển bền vững giữa kinh tế, văn hóa và môi trường ở tỉnh Bến Tre 106
PGS.TS. Lâm Bá Nam		Trương Phúc Hải	
TS. Lý Hành Sơn		Nguyễn Đường Giang	
TS. Nguyễn Công Thảo		Nguyễn Đường Giang	* Trải nghiệm nhà hàng Nhật Bản phong cách Omakase: Bài học kinh nghiệm cho xây dựng sản phẩm du lịch ẩm thực đặc thù tại Việt Nam 115
TS. Trần Hồng Thu		Trịnh Minh Quân	
PGS.TS. Vương Xuân Tình			
TS. Phạm Thị Cẩm Vân			
* * *			
TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ			
TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký)			
ThS. Phạm Thị Thu Hà			
CN. Nguyễn Thu Trang			
Thiết kế bìa: ThS. Lục Mạnh Hùng			
Chuyển ngữ: TS. Vương Ngọc Thi			
Tài khoản: Viện Dân tộc học			
STK: 001.1.00.1715230			
Sở giao dịch Ngân hàng			
TMCP Ngoại thương Việt Nam			
Số 11 Láng Hạ, Ba Đình, Hà Nội			

TÓM TẮT TIẾNG VIỆT SỐ 1/2025

1. Nguyễn Văn Sửu: *Phát triển bền vững địa phương ở Việt Nam: Cách tiếp cận, thực tiễn và gợi ý chính sách*

Tóm tắt: Bài viết phân tích một số vấn đề lý luận về phát triển, gồm khái niệm phát triển, các tiếp cận phát triển, phát triển địa phương và thực tiễn phát triển ở Việt Nam. Trên cơ sở đó lập luận cho rằng phát triển địa phương trước hết phải là phát triển “ở” địa phương và “vì” địa phương, nhưng không nhất thiết là phát triển hoàn toàn “của” địa phương và “do” địa phương. Thay vào đó, phát triển địa phương có động năng đa dạng, bao gồm phát triển từ bên dưới, phát triển từ bên trên, và kết hợp cả hai. Các chính sách phát triển bền vững địa phương nên khuyến khích phát triển từ bên dưới; khai thác lợi thế của phát triển kết hợp từ bên dưới và từ bên trên; sử dụng có chọn lọc phát triển từ bên trên; và chú ý đến vai trò của các nhà nhân học.

Từ khóa: Phát triển bền vững địa phương, phát triển từ bên trên, phát triển từ bên dưới, phát triển kết hợp, phát triển ở Việt Nam.

2. Seb Rumsby: *Sự tiếp nối mang tính lịch sử và những thay đổi trong chính trị tộc người của phong trào thiên niên kỷ ở người Hmông - Miêu*

Tóm tắt: Các phong trào thiên niên kỷ (millenarianism) được coi là phản ứng của người dân các nước thuộc địa đối với những đứt gãy to lớn về mặt xã hội do sự xâm lược của thực dân gây ra. Các phong trào này được coi là “lạc hậu”, chắc chắn thất bại và sẽ bị thay thế bởi cách thức kháng cự “hiện đại” hơn. Trên thực tế, hiện tượng thiên niên kỷ đã có mặt trước thời kỳ thực dân và vẫn tồn tại đến ngày nay, tiếp tục biểu lộ trong hoạt động chính trị tộc người ở Châu Á mặc dù đã có sự thay đổi do tác động của xã hội hiện đại. Bài viết biên niên và sơ đồ toàn diện về hoạt động thiên niên kỷ của người Hmông - Miêu trong quá khứ và hiện tại theo hai quá trình lịch sử là “tộc người hóa” (ethnisation) và “lãnh thổ hóa” (territorialisation); diễn giải cơ chế tái tạo và quá trình biến đổi đó sau khi so sánh trải nghiệm của người Hmông - Miêu với hoạt động thiên niên kỷ của các nhóm vùng cao Đông Nam Á khác. Bài viết cho rằng, hiện tượng Thiên niên kỷ tiếp tục có vai trò trong việc phản ánh tiếng nói về sự không hài lòng trong xã hội, nó thách thức các cơ cấu quyền lực và hình thành nên các mối quan hệ dân tộc, nhưng hiện tượng này cần được xem xét và tìm hiểu trong phạm vi các bối cảnh chính trị xã hội đang thay đổi.

Từ khóa: Phong trào thiên niên kỷ, người Hmông, vùng cao Đông Nam Á.

3. Bôn Si Môn Ca Na An: *Biến đổi quan hệ họ hàng và cộng đồng của người Bru-Vân Kiều ở xã Ea Hiu, huyện Krông Pắc, tỉnh Đắk Lắk*

Tóm tắt: Các cộng đồng người Bru-Vân Kiều trong truyền thống vốn có mối quan hệ phụ thuộc lẫn nhau ở hoạt động sản xuất nông nghiệp và các nghi lễ, sinh hoạt văn hóa, tín ngưỡng... Trên cơ sở tư liệu nghiên cứu thực địa và nguồn tài liệu kế thừa, bài viết đề cập đến sự biến đổi cấu trúc xã hội và một số mối quan hệ trong cộng đồng tộc người này, đặc biệt là nhóm Bru-Vân Kiều ở xã Ea Hiu, huyện Krông Pắc, tỉnh Đắk Lắk - nơi đồng bào di cư đến lập nghiệp khoảng hơn nửa thế kỷ trước. Những biến đổi này không chỉ chịu tác động của quá trình hiện đại hóa và nền kinh tế thị trường mà còn do nhiều yếu tố như sự xâm nhập tôn giáo mới, mai một tín ngưỡng truyền thống.

Từ khóa: Biến đổi, quan hệ họ hàng, quan hệ cộng đồng, Bru-Vân Kiều, xã Ea Hiu.

4. Tạ Thị Anh: Biến đổi quan hệ tộc người xuyên biên giới tại tỉnh Hà Giang dưới tác động của hàng rào biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Đầu năm 2020, khi đại dịch COVID-19 bùng phát, thực hiện chính sách “Zero Covid”, Chính phủ Trung Quốc tiến hành xây dựng hàng rào biên giới kiên cố giữa Việt Nam và Trung Quốc. Sau hơn bốn năm, dọc biên giới tỉnh Hà Giang hầu hết các cửa khẩu phụ, lối mở chưa thông quan và thông thương, trong khi đường mòn và đường dân sinh không còn. Điều này đã ảnh hưởng trực tiếp đến đời sống của các tộc người, làm biến đổi mối quan hệ giữa các tộc người sống ở hai bên biên giới Việt Nam - Trung Quốc. Bài viết phân tích làm rõ những tác động của hàng rào biên giới đến mối quan hệ tộc người xuyên biên giới ở tỉnh Hà Giang trên các lĩnh vực hoạt động kinh tế, sinh hoạt xã hội và giao lưu văn hóa.

Từ khóa: Quan hệ tộc người, xuyên biên giới, hàng rào biên giới, Việt Nam, Trung Quốc.

5. Đàng Năng Hòa: Vấn đề bảo tồn nhạc cụ truyền thống của người Chăm trong giai đoạn hiện nay

Tóm tắt: Nhạc cụ truyền thống của người Chăm ở nước ta trước đây có nhiều thể loại. Theo thời gian, một số nhạc cụ của đồng bào đã thất truyền, song những nhạc cụ còn lưu giữ tới ngày nay vẫn tạo nên một dàn nhạc hoàn chỉnh với đầy đủ tổ bộ và chức năng của nó. Bởi mỗi nhạc cụ hoặc nhóm nhạc cụ luôn gắn liền với từng nghi lễ, lễ hội của người Chăm nên nhạc khí là thành phần không thể thiếu trong đời sống văn hóa tộc người, đóng vai trò là phần hồn trong các lễ hội và sinh hoạt tôn giáo tín ngưỡng dân gian của cộng đồng. Dựa trên một số tài liệu đã công bố và tư liệu khảo sát tại vùng người Chăm, bài viết này làm rõ vai trò nhạc cụ truyền thống trong đời sống tinh thần của người Chăm, nêu lên thực trạng bảo tồn, qua đó đưa ra những kiến nghị, giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy giá trị của nhạc cụ truyền thống Chăm trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: Người Chăm, nhạc cụ truyền thống, âm nhạc dân gian, bảo tồn.

6. Nguyễn Thị Tám: Giá trị thẩm mỹ, biểu tượng trong môi trường tự nhiên và văn hóa - xã hội của dân tộc Chứt ở tỉnh Quảng Bình

Tóm tắt: Bài viết tìm hiểu các giá trị thẩm mỹ và giá trị biểu tượng trong môi trường tự nhiên và môi trường văn hóa - xã hội của người Chứt ở tỉnh Quảng Bình. Qua đó cho thấy những yếu tố từ môi trường tự nhiên ảnh hưởng mạnh mẽ đến văn hóa của tộc người này, thể hiện qua nhà cửa, trang phục vỏ cây, những món ăn đặc trưng, nhạc cụ, công cụ sản xuất, hay các hoạt động tín ngưỡng, lễ hội,... Những giá trị thẩm mỹ, biểu tượng được nói đến trong bài chính là những chất liệu văn hóa quan trọng giúp cho người dân và các nhà khoa học lựa chọn, định hình nên bộ trang phục sinh hoạt cộng đồng mang bản sắc văn hóa tộc người Chứt.

Từ khóa: Giá trị thẩm mỹ, biểu tượng, môi trường tự nhiên, văn hóa - xã hội, dân tộc Chứt, tỉnh Quảng Bình.

7. Dương Thị Kim Hoa: Giá trị nghi lễ vòng đời của Phật tử ở tỉnh Long An trong bối cảnh văn hóa Nam Bộ

Tóm tắt: Giá trị nghi lễ vòng đời của Phật tử ở tỉnh Long An trong bối cảnh văn hóa Nam Bộ nước ta hiện nay được thực hiện dành cho mỗi cá nhân kể từ khi chuẩn bị sinh ra đến lúc qua đời, bao gồm các nghi lễ liên quan đến việc sinh nở, lễ đầy tháng, lễ thôi nôi, lễ cầu nguyện thi cử và đỗ đạt, lễ quy y Tam bảo, lễ Vu lan - Báo hiếu, chúc thọ, lễ cầu an - sám hối, lễ tang. Mỗi nghi lễ này đều được thực hiện bằng nhiều nghi thức/lễ thức quan trọng, không chỉ dành cho cá nhân người thụ hưởng nghi lễ mà còn biểu thị các giá trị nghi lễ vòng đời của Phật tử ở tỉnh Long An nói riêng và Nam Bộ nói chung. Kết quả nghiên cứu cho thấy, các giá trị thể hiện qua nghi lễ vòng đời của Phật tử ở tỉnh Long An bao gồm: biểu thị chuẩn mực của cộng đồng xã hội, có tính giáo dục, thắt chặt sự cố kết cộng đồng, giữ gìn văn hóa truyền thống của Phật tử.

Từ khóa: Giá trị, nghi lễ vòng đời, Phật tử, văn hóa, Long An, Nam Bộ.

8. Hoàng Văn Dương, Lý Xuân Thành, Đặng Thị Oanh: Khai thác giá trị văn hóa chợ phiên Si Ma Cai phục vụ phát triển du lịch địa phương

Tóm tắt: Chợ phiên là một nét văn hóa đặc sắc, gắn liền với nhiều lĩnh vực đời sống của người dân các tộc người tại nhiều vùng miền nước ta, đó là nơi diễn ra các hoạt động mua bán và trao đổi hàng hóa, giao lưu văn hóa, văn nghệ, ẩm thực..., có sức hút đối với khách du lịch. Đặc biệt, chợ phiên còn là cơ hội cho mọi người dân được thể hiện những sắc thái văn hóa độc đáo, góp phần bảo tồn và quảng bá bản sắc văn hóa địa phương. Bài viết trên cơ sở làm rõ những điểm mạnh trong văn hóa chợ phiên Si Ma Cai, tỉnh Lào Cai sẽ chỉ ra những cơ hội và thách thức của loại hình văn hóa này, qua đó đề xuất một số kiến nghị giải pháp nhằm khai thác hiệu quả các giá trị của chợ phiên để phục vụ phát triển du lịch.

Từ khóa: Chợ phiên, giá trị văn hóa, Si Ma Cai, du lịch.

9. Phan Thị Ngân, Trương Phúc Hải: Du lịch nông nghiệp: hướng tới sự phát triển bền vững giữa kinh tế, văn hóa và môi trường ở tỉnh Bến Tre

Tóm tắt: Tỉnh Bến Tre có tiềm năng địa tự nhiên thuận lợi để phát triển loại hình du lịch nông nghiệp. Đây là phương án sinh kế kép vừa để cải thiện kinh tế nông thôn vừa ứng phó với những tác động của biến đổi khí hậu, bảo tồn môi trường tự nhiên, hệ sinh thái và truyền thống văn hóa cộng đồng cho người dân Bến Tre nói chung và 3 huyện Châu Thành, Mỏ Cày Nam và Thạnh Phú nói riêng. Du lịch nông nghiệp được xây dựng trên nền tảng những yếu tố bản địa kinh tế nông nghiệp, văn hóa truyền thống và môi trường tự nhiên. Đặc điểm này làm cho hoạt động lao động sản xuất nông nghiệp của người dân tồn tại lâu dài, mang tính chất mở.

Từ khóa: Du lịch nông nghiệp, phát triển bền vững, nông thôn, Bến Tre.

10. Nguyễn Đường Giang, Trịnh Minh Quân: Trải nghiệm nhà hàng Nhật Bản theo phong cách Omakase: Bài học kinh nghiệm cho xây dựng sản phẩm du lịch ẩm thực đặc thù tại Việt Nam

Tóm tắt: Nhà hàng theo phong cách Omakase là một loại hình ẩm thực đặc thù, xuất phát từ Nhật Bản, nơi thực khách giao quyền lựa chọn món ăn cho đầu bếp. Khi thưởng thức bữa ăn Omakase, thực khách không chỉ thưởng thức các món ăn ngon mà còn được trải nghiệm kỹ năng và sự sáng tạo của đầu bếp, đồng thời có thể học hỏi về cách kết hợp các nguyên liệu và gia vị. Để nâng cao trải nghiệm của du khách thông qua ẩm thực địa phương, các điểm đến du lịch và cơ sở dịch vụ có thể áp dụng một số định hướng và chiến lược nhằm tạo ra giá trị văn hóa và kinh tế cho cộng đồng địa phương, như đưa ra trải nghiệm ẩm thực đặc thù địa phương, tăng cường sự tương tác và giáo dục cho du khách, tạo ra các trải nghiệm ăn uống cá nhân hóa, chú trọng đến chất lượng và sáng tạo trong món ăn, xây dựng mối quan hệ tốt với cộng đồng dân cư địa phương, khuyến khích bảo tồn và sáng tạo các món ăn đặc thù với kỹ thuật chế biến truyền thống.

Từ khóa: Nhà hàng Nhật bản, Omakase, du lịch ẩm thực.